

CONSTANTIN BRÂNCOVEANU – MARTYR BY EXCELLENCE

Paul-Tiberiu Ardelean, PhD Candidate, "Babeş-Bolyai" University of Cluj-Napoca

Abstract: On august 15, 2014, when they reached the 300 years from the death of a martyr, at Constantinopol, Constantin Brâncoveanu, leader of Vallachia, together with his family, one of the most terrible tragedies that you knew the history of the Romanian people, but a beautiful tragedy for the confession of the righteous beliefs in the Church of the nation. This leader of Vallachia remains an unsurpassed supporter and protector of culture and Byzantine art. Constantin Brâncoveanu's reign was a period of cultural flowering in the fullest sense of the word. The 18th century, both by editing and translating books and useful as a ray of light directed towards the consciousness of race, faith and language.

Keywords: Constantin Brâncoveanu – Loving nation, faith, and the ancestral earth; founder of culture and Byzantine art, martyr of the Romanian nation.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a declarat anul 2014, pe întregul cuprins al Patriarhiei Române, ca an omagial şi comemorativ al Sfinţilor Brâncoveni. Domnitorul Constantin Brâncoveanu, dimpreună cu cei patru fii ai săi: Constantin, Ştefan, Radu, mezinul Matei şi ginerele său, sfetnicul Ianache, sunt şi rămân pentru cultura şi istoria neamului românesc, exemple vii de iubire a gliei strămoşeşti, de păstrare a credinţei ortodoxe şi de identitate naţională.

La 15 august 2014, se împlinesc 300 de ani de la moartea mucenicească, la Constantinopol¹, a Voievodului Ţării Româneşti, Constantin Brâncoveanu, împreună cu familia sa, una dintre cele mai cumplite tragedii pe care le-a cunoscut istoria poporului român, însă o *tragedie frumoasă* pentru mărturisirea dreptei credinţe în Biserica neamului românesc. Acest binecredincios şi de Hristos iubitor, Voievod al Ţării Româneşti s-a născut la anul 1654 din părinţi de bun neam, după tată fiind coborâtor din voievodul Matei Basarab, iar după mamă, nepot al voievodului Şerban Cantacuzino, în timpul căruia, la anul 1688, s-a tipărit pentru prima dată în întregime Sfânta Scriptură, în limba română.

Este un fapt cunoscut şi recunoscut astăzi unanim, că arta bizantină şi cultura Bizanţului, în general, reprezintă o punte de legătură între Orient şi Occident, dar şi între spiritualitatea antică, orientală, ebraică, elină, romană şi cea modernă. Tot mai mulţi istorici, teologi, literaţi şi specialiştii ai multor domenii culturale aduc în discuţie faptul că Bizanţul a reprezentat după vechea Eladă, unul din leagănele de seamă ale civilizaţiei universale şi că *Roma romană* a fost urmată de *Roma bizantină*², aria culturală bizantină extinzându-se pe un mare spaţiu geografic şi de timp.

Constantin Brâncoveanu a fost un neîntrecut sprijinitor şi ocrotitor al oamenilor de cultură. În perioada sa, au trăit la Bucureşti numeroşi învăţaţi străini, greci şi de alte neamuri, fie reprezentanţi ai culturii italiene, fie ai celei greceşti, toţi sprijiniţi material de domnul

¹ Constantinopolul, a cărui piatră fundamentală s-a pus la 8 noiembrie 324 d. Hr. şi a cărui inaugurare solemnă a avut loc la 11 mai 330, din Pr. Prof. Dr. Vasile Stanciu, *Revista Studia Universitatis Theologia Orthodoxa*, XL 1-2, Cluj-Napoca, 1995, p. 171

² Vasile Vasile, *Prolegomena I*, p. 1

român. Dar, pe lângă învățații străini, în timpul domniei lui și-au desfășurat activitatea numeroși oameni de carte români, între ei se numără unchiul său, stolnicul Constantin Cantacuzino, renumit istoric, cu studii la Padova, care a început o Istorie a Țării Românești, dar n-a ajuns să scrie decât o parte din ea; frații Radu și Șerban Greceanu, primul din ei fiind „cronicarul oficial” al domniei lui Brâncoveanu, cu o însemnată lucrare istorică; Radu Popescu, cu o cronică privind întreaga istorie a Țării Românești; frații David și Teodor Corbea, fiii unui preot din Brașov; renumitul psalt „Filothei sin Agăi Jipăi”, de la care a rămas prima Psaltichie românească cunoscută; episcopii Mitrofan și Damaschin de la Buzău; mitropoliții Teodosie și urmașul său, marele cărturar Antim, originar din Iveria, românizat și identificat întru totul cu năzuințele credincioșilor pe care-i păstorea, la care se adaugă mai mulți copişti de manuscrise românești, clerici sau mireni.

Domnia lui Constantin Brâncoveanu a constituit o perioadă de înflorire a culturii în sensul cel mai deplin al cuvântului. Secolul al XVIII-lea, se impune atât prin editarea și traducerea de cărți folositoare, cât și ca o rază de lumină îndreptată în direcția conștiinței de neam, de credință și de limbă.

El prezintă coordonatele politicii duse timp de douăzeci și șase de ani de domnitorul Constantin Brâncoveanu, împărțită pe două direcții principale: *politica internă* și *politica externă*.

Pe *plan intern* este preocupat de asigurarea *semi-independenței* și *semi-autonomiei* țării față de puterile imperiale vecine prin practicarea *politicii pungilor de aur*³, cu ajutorul cărora cumpăra bunăvoința oficialilor otomani recunoscuți pentru corupția lor. Institue, în același timp, în Țara Românească un nou mod de a face politică bazat pe *actul de cultură*, fapt ce ne îndreptățește să afirmăm că domnia lui Constantin Brâncoveanu este o *monarhie culturală*.

În *plan extern* întărește constant relațiile cu Moldova și Transilvania, militând pentru o unire prin limbă și cultură, dacă cea politică nu poate fi realizată încă.

Față de Moldova adoptă o politică de bună vecinătate și de prietenie, dar este vigilent și caută să anihileze comploturile organizate de boierii moldoveni împotriva lui la Istanbul. Amestecul direct al voievodului în treburile curții de la Iași este motivat de ideea că cele două țări române trebuie să adopte o politică externă comună. Prin practicarea *politicii pungilor de aur* reușește să-l numească domn în Moldova pe tânărul Constantin Duca, fiul fostului voievod Gheorghe Duca, pe care îl căsătorește cu una din fiicele sale, Maria.

Atitudinea domnitorului față de Ardeal e diametral opusă, deoarece realitățile istorice impun un alt mod de abordare a problemei. Românii sunt amenințați în însăși ființa lor națională, atât pe plan social, cât și spiritual. Biserica suferă tot mai mult din cauza catolicismului și a ideilor promovate de acesta. Politica lui Brâncoveanu față de românii din Transilvania nu se limitează doar la ridicarea bisericilor; ea este susținută de multitudinea de cărți religioase și laice tipărite în cele cinci tipografii ale țării care lucrează neîncetat sub îndrumarea lui Antim Ivireanu.

În timpul răscoalei curuților, eveniment la care participă iobagii români, orășenii săraci și membri ai clerului ortodox, domnitorul Constantin Brâncoveanu se află în fața unei

³Alina Ardeleanu, *Timpul și accepțiunile lui în vremea domniei lui Constantin Brâncoveanu*, teza de doctorat, București 2010, p. 4

noi provocări: să-i ajute pe ardeleni în lupta lor pentru păstrarea ființei naționale, dar în același timp să mențină relațiile bune atât cu Poarta, cât și cu Viena. *Pendulează* astfel între o *politică de neutralitate* și una de *duplicitate* dictată de cursul evenimentelor și de interesele personale.

Ultimele decenii ale secolului al XVII-lea aduc în Europa o perioadă de frământări politice, militare și sociale, care afectează direct Țara Românească. Războiul austriaco-otoman (1683) este provocat tocmai de dezechilibrul dintre marile puteri răsăritene și occidentale, atrăgând în sfera lui inclusiv țările române. După pacea de la Karlovitz, prin prezența directă a Rusiei în afacerile Europei, ia naștere așa-numita *problemă orientală*. Se urmărește astfel stabilirea unui nou echilibru politic între puterile răsăritene, în detrimentul Imperiului Otoman.

Obiectivul suprem al politicii externe brâncovenești era *păstrarea semi-independenței* și *semi-autonomiei* Țării Românești față de Poartă. Practicarea unei politici antiotomane este posibilă doar în mare taină. La vedere contează *politica pungilor de aur*, venită pe fondul marii corupții de la curtea otomană, care începe cu sultanul, continuă cu marele vizir, muftiul și se termină cu dregătorii de toate categoriile. Pentru a nu-i supăra pe otomani, domnitorul plătește haraciul cu regularitate, suportă chiar dublarea lui după întoarcerea de la Adrianopol și împarte daruri scumpe oficialilor cu prilejul sărbătorilor musulmane sau personale. Nu omite totuși să se arate credincios și util Imperiului Habsburgic, devenind un adevărat trezorier imperial.

Constantin Brâncoveanu este conștient că amenințarea nu vine numai din partea otomanilor, ci și a Habsburgilor, ceea ce duce la o *politică de echilibru* între cele două mari puteri și o altă *de intimidare* a uneia împotriva celeilalte: imperialii să renunțe la ocuparea Țării Românești, fiindcă astfel intră în conflict direct cu otomanii, iar aceștia din urmă, pentru a evita un conflict cu Habsburgii, trebuie să lase voievodului muntean o oarecare autonomie și libertate.

Pe întreg parcursul Evului Mediu, țările române se bucură de o independență limitată față de Înalta Poartă. Din punctul de vedere al raporturilor juridice ea este garantată prin tratate speciale, *hاتیşerifuri*, numite în arabă *ahidnâme*, iar în izvoarele de limba latină redade prin termenii: *foedera*, *pacta* și *pactionus*⁴. Statutul de autonomie nu a fost o favoare acordată țărilor române de Poartă, nici un dar al puterilor vecine, ci rodul unei remarcabile rezistențe antiotomane de însemnătate europeană. Chiar dacă prin conținutul lor *ahidnâme*-le sunt acte bilaterale care stipulează drepturi și obligații reciproce la nivel înalt, în realitate ele sunt acte unilaterale emise de cancelaria otomană în numele sultanului, care își exercită în acest mod autoritatea asupra statelor din sfera de influență a imperiului. Respectând etimologia unde *ahid*= „jurământ”, „legământ”, „angajament”, iar *nâme*= „scrisoare”, „carte”, traducerea corectă o dă Miron Costin prin sintagma „carte de jurământ”, mai precis *carte de legământ*. Domnitorul Brâncoveanu primește un *hاتیşerif* (*ahidnâme*) în 1703, când în urma întâlnirii cu sultanul la Adrianopol obține domnia pe viață.

În relațiile româno-otomane este preferabil să vorbim de *otomani* nu de *turci*, deoarece formula științifică pentru Imperiul sultanilor este *Imperiul Otoman* și nu *Imperiul Turcesc*, cu

⁴Alina Ardeleanu, *Timpul și accepțiunile lui în vremea domniei lui Constantin Brâncoveanu*, teza de doctorat, București 2010, p. 5

referire la perioada medievală, mai ales după 1453. Este un stat cosmopolit, multinațional, în care *elementul turc* reprezintă doar o *minoritate*. Cercetările istorice arată că marii viziri nu sunt fost turci, după cum flota, negoțul, finanțele și corpul ienicerilor nu sunt dominate de ei. Termenii „turk” (turc) și „turkce” (limba turcă) au fost înlocuiți cu „osmanh” (otoman) și „osmanlică” (osmana), un amestec de turcă, arabă și persană, cu o pondere de 60-80% a elementelor arabe-persane în lexic.

Sintetizând politica dusă de domnitor, se observă următoarele puncte de reper, care o definesc pe deplin: pendularea între Istanbul, Viena și Moscova, în încercarea de a nu transforma țara în pașalâc; orientarea spre Europa Occidentală, căutând sprijinul diplomației pentru a întări semi-autonomia și semi-independența țării; practicarea politicii pungilor de aur pentru a obține răgazul necesar de a-și pune în practică ideile originale; în lumina conștientizării caracterului evolutiv al istoriei, viziunea globală strategică, prudentă și vizionară a lui Brâncoveanu.

Constantin Brâncoveanu introduce un nou stil de a face politică, bazat pe *actul de cultură* și răspândirea ei în toate straturile societății românești. Din punctul lui de vedere, cei mai buni ambasadori ai țării sunt *arta* și *cultura*, instrumentele fiind cărțurarii și *cărțile*, *palatele* și *bisericile*. Umanist convins, voievodul pune accent în primul rând pe formarea cărțurărească a omului, de unde rezultă multitudinea de cărți traduse și tipărite în timpul domniei sale.

Prin politica sa culturală, Brâncoveanu urmărește, pe de o parte, crearea unei elite *de cărțurari munteni*, iar pe de altă parte, *ridicarea nivelului cultural* și dezvoltarea *societății românești* pe toate straturile sociale. Primul obiectiv este realizat cu ajutorul învățământului academic și are la bază traducerea în limba română a cărților de cult și cărților laice. Pilonul principal al învățământului academic îl constituie *Academia domnească de la Sf. Sava*. Ea promovează neoaristotelismul, înțeles mai mult ca o metodă de o gândire științifică, decât ca doctrina filozofică. Domnitorul nu uită nici poporul, iar mijlocul prin care înțelege să fie mai aproape de el sunt cărțile ce ieșeau de sub teascurile tipografiilor din țară, trimise peste tot în spațiul vechii Dacii, contribuind astfel la iluminarea maselor prin cultură. Multe din aceste cărți sunt bisericești, atât de necesare preoților în oficierea serviciului divin.

În paralel cu tipărirea cărților religioase, Brâncoveanu cere tipărirea de cărți laice pentru „*folosul de obște*”, devenit ulterior baza politicii culturale brâncovenești. Cărțile populare sunt o formă de manifestare a literaturii laice și se bucură de un real succes în epocă. În 1700 este tipărită la Snagov *Floarea darurilor*, o culegere de maxime și istorioare, ce aparține literaturii italiene medievale, alcătuită în secolul al XIII-lea de călugărul bolognez Tomaso Gozzadini.

Pe drept cuvânt se poate afirma că în vremea lui Constantin Brâncoveanu se înfăptuiește „*o adevărată revoluție spirituală*” care contribuie încet, dar sigur, la ruperea românilor de mistica medievală și la realizarea omului modern. Acestea sunt argumentele forte care justifică denumirea lui Constantin Brâncoveanu, *mare voievod cărțurar*.

Între autori și cărțurari se remarcă în mod deosebit Ioan Radu Duma Brașoveanu, aparținând familiei Dumeștilor. Fiind ucenic al protopsaltului Șărbănuț, cântăreț la Biserica Domnească din București și dascăl de muzică psaltică în vremea mitropolitului Neofit Cretanul (1738-1754), acesta a întocmit una dintre cele mai importante lucrări de

tradiție bizantină, intitulată „Psaltichia rumânească”, datată la 1 august 1751. Manuscrisul se păstrează la Biblioteca Academiei Române sub cota nr. 4305.

În epoca lui Brâncoveanu găsim diferite forme ale timpului sacru și liturgic, cum ar fi : orologiul, calendarul. *Timpul ciclic* (circular) își trage rădăcinile din imaginea cercului care poate fi ușor recunoscută în alternanța zi-noapte, în succesiunea anotimpurilor, în riturile de trecere ale oamenilor (*naștere-nuntă-moarte*), în mișcarea de rotație a astrelor și, nu în ultimul rând, în muncile agricole. Această abordare duce însă la următoarea concluzie: timpul se întoarce asupra lui însuși, idee sugerată magistral de Mircea Eliade prin sintagma „*mitul eternei reîntoarceri*”.

Rod al fanteziei oamenilor este și *imaginea liniară a timpului*, de data aceasta figura aleasă fiind linia dreaptă, simbol al mișcării continue. Aceasta se îmbogățește cu noi semnificații, deoarece nu este doar o imagine, ci o întregă viziune asupra spiritului. Ea nu are grosime, lungime, lățime, început și sfârșit, de aceea imaginea despre timp pe care ne-o oferă este ambiguă. Totuși, pe această linie dreaptă apare un punct pe care cronologia nu îl poate ignora: *întruparea și venirea pe lume a Omului-Dumnezeu-Iisus*, moment care va duce la nașterea omului nou.

Timpul obiectiv, măsurat de acele ceasornicelor, este alcătuit din momente adimensionale, iar cel *subiectiv* din prezente de durată. Timpul universal are o structură continuă, în contrast cu cel personal, care este în conformitate cu mecanismele atenției. Lumea subiectului are un timp al ei, care se scurge altfel decât timpul fizic indicat de orologii. *Timpul personal* e cu mult mai mult decât o reflectare deformată a celui astronomic. El este timpul unei lumi autonome, al unui univers ce funcționează după propriile sale legi. La bătrânețe anii par să treacă mai iute decât în copilărie, deoarece reperele temporale reprezentate de experiențele noi și-au încetinit apreciabil ritmul de apariție.

Cu timpul fizic, obiectiv, uniform operează știința și pe el îl măsoară *ceasornicele*. Cel de-al doilea este *timpul lăuntric*, subiectiv, al trăirilor și *simțirii umane*. La nivelul timpului interior, corelațiile spațiu-timp își pierde valabilitatea. Stările noastre sufletești dilată sau contractă timpul. Un exemplu grăitor întâlnim în poezia „Sergentul” de Vasile Alecsandri: „Mai lungă-mi pare calea/ Acum la-ntors acasă”. Pe de altă parte, absența unei unități de măsură pentru timpul interior sporește și mai mult dificultatea problemei.

Timpul sacru (regenerat) este *illud tempus*, la care omul religios poate ajunge prin practicarea ritualică a sfârșitului de lume și re-crearea ei. Reactualizat prin sărbători, el este mereu același, deoarece în sărbătoare el poate regăsi din plin dimensiunea sacră a vieții. *Timpul liturgic* (ritual, medieval, ciclic) este reînnoit de creștinism prin persoana lui Iisus. Pentru credincios, participarea la Sfânta Liturghie înseamnă ieșirea din *timpul istoric* și intrarea în *timpul mitic* văzut ca un arc care îl poartă simbolic chiar în momentul desfășurării evenimentelor. Astfel, liturghia se pretrece într-un timp istoric sanctificat prin întruparea Fiului lui Dumnezeu. Timpul sacru reactualizează acum timpul mitic, timpul primordial și timpul original.

Omul a fost dintotdeauna interesat să măsoare timpul. Dispozitivul fizic a cărui evoluție conduce la o scară temporală constituie un *orologiu*. Există *orologii naturale*, cum ar fi: astrele și mișcările lor, acumularea straturilor de sedimente, creșterea arborilor (inelele de creștere) și *orologii artificiale*, cum ar fi: pendulele, ceasurile, cronometrele.

Calendarul este un sistem de măsurare a timpului, care indică durata și subdiviziunile lui. Termenul de calendar vine de la cuvântul latinesc *kalendae* (a chema, a convoca), prin care romanii indicau prima zi a fiecărei luni, când toți cetățenii erau chemați (convocați) în adunarea publică din forum, pentru a li se aduce la cunoștință, prin viu grai, lucruri de interes public-cetățenesc. Primele calendare iau naștere din nevoia pe care oamenii o simt de a-și fixa în timp sărbătorile religioase și de a introduce o regularitate periodică în ocupațiile lor din viața zilnică. Ele se întemeiază pe mișcarea astrelor pe bolta cerească, mai ales a lunii și a soarelui. Cele mai cunoscute exemple sunt: *calendarul iulian* și *calendarul gregorian*.

Calendarul bisericesc înfățișează ca într-o oglindă lunile, săptămânile și zilele anului, cu numărul de ore ziua și noaptea, pe fiecare lună și indică zilnic numele unuia sau mai multor sfinți prăznuiți, precum și toate sărbătorile bisericești mari și mici din întregul an bisericesc, însemnate cu cruce roșie sau cu cruce neagră. Duminicile sunt numerotate după sărbătoarea principală căreia îi urmează. În plus, se indică zilele de post și cele în care se ajunează, precum și posturile de peste an. Are *sărbători fixe* (cele mai multe) și *sărbători mutabile*, fără dată fixă. Cum el este legat de calendarul solar sau astronomic, dacă se produce vreo nepotrivire sau diferență între ele, au loc perturbări și frământări care conturbă liniștea și bunele raporturi între credincioși, ba chiar pot da naștere la dezbinări și schisme.

În *Gramatica civilizațiilor*, istoricul Fernand Braudel vorbește despre mai multe scări temporale ale istoriei, delimitând trei planuri distincte.

Primul plan este cel *al istoriei tradiționale*, *al evenimentelor curente*, al expunerii faptelor în succesiunea lor, așa cum se întâmplă în operele cronicarilor.

Al doilea plan cuprinde *timpul evenimentelor majore*, cum ar fi: Romantismul, Revoluția franceză sau cel de-al Doilea Război Mondial. Perioada de desfășurare a acestor evenimente cuprinde 10, 20, chiar 50 de ani, iar din cauza acestor durate de timp relativ mari faptele pot fi interpretate, analizate și explicate, pentru că, de această dată, intră în relație mai multe evenimente sau conjuncturi istorice.

Al treilea plan cuprinde *timpul secular* și *multisecular*, depășind timpul evenimentelor de durată. Este un timp istoric în care fiecare mișcare este lentă și, după cum afirmă F. Braudel, „*face pași peste mari perioade de timp*”. Privită din acest unchi, Revoluția franceză rămâne doar un moment esențial al istoriei zbuciumate a Occidentului, iar Voltaire este doar o simplă etapă a evoluției gândirii libere.

Timpul evenimentelor curente îl regăsim cel mai bine prezentat în cronica lui Radu Greceanu. În calitate de cronicar al curții brâncovenești, notează conștiincios toate evenimentele la care participă. Aflăm astfel detalii importante despre momentul când se întâmplă un anumit eveniment: zi, lună, an, anotimp sau chiar momentul zilei și despre lucrurile dragi voievodului, cum ar fi: „*preumblările*” la Târgoviște, cu popas la Mogoșoaia și Potlogi, mersul la vii, nunțile copiilor, pentru care întocmea de fiecare dată lungi foi de zestre demne de un voievod bogat, despre bisericile și mănăstirile construite sau restaurate sub atenta sa îndrumare sau despre ceremoniile aulice.

Într-un *timp al evenimentelor majore* putem introduce războiul dintre otomani și austrieci, confruntare pe care voievodul nu avea cum s-o evite, domnind peste o țară aflată în calea expansiunii imperialiste a celor două mari puteri. Radu Greceanu se află în ipostaza de reporter de război atunci când reconstituie din relatările contemporanilor câmpurile de luptă dintre otomani și austrieci, el fiind martor direct doar la lupta de la Zărnești. De asemenea,

prezintă în scene memorabile dezastrul rușilor în bătălia de la Stănilești (1711), care are drept consecință directă renunțarea la tron a lui Dimitrie Cantemir și exilul său în Rusia la curtea lui Petru cel Mare.

Anonimul Brâncovenesc surprinde, de asemenea, timpul evenimentelor majore. Cronica menționează luptele date în apropierea Țării Românești: la Belgrad, Nis și pe cea de la Moreea cu venețienii. Cronicarul semnalează în mod obiectiv unele succese militare și politice ale imperiului, lăsând totuși să se întrevadă situația grea în care se găsea Țara Românească: obligația ca românii să hrănească cu fân caii armatei otomane pe teritoriul țării; repararea podurilor și a drumurilor pe unde trecea armata sultanului; transporturile cu carele cu boi; enorme bacșișuri date conducătorilor otomani de Brâncoveanu, pentru a-i scuti pe români să meargă la Timișoara, Belgrad sau alte câmpuri de luptă și diverse sume de bani date pentru a împiedica armata otomană sau tătară să treacă prin țară; procurarea de „pezmed” pentru hrana ostașilor otomani; urcarea haraciului de la 240 la 480 de pungi prin amenințări la care a fost supus Brâncoveanu, timp de o lună, la Adrianopole; „mulțime de bani” dăruți de Cantacuzini celor care au îndemnat pe sultan să ordone decapitarea domnitorului și a fiilor săi; o mie de pungi dăruite de Nicolae Mavrocordat ca să cadă și capetele Cantacuzinilor. Dacă încercăm să identificăm în cronicile brâncovenești *un timp secular*, acesta este strâns legat de Imperiul Otoman, văzut ca parte a istoriei multiseculare a omenirii, deoarece istoria țărilor române este strâns legată de evoluția acestui imperiu. Singurul care surprinde acest aspect este Anonimul în cronica sa, atunci când pune în relație evenimentele din timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu cu cele ale evoluției Porții Otomane.

Conștient de acest lucru este domnitorul-cărturar Dimitrie Cantemir, care în opera sa *Creșterea și descreșterea curții otomane* trasează istoria imperiului și analizează cauzele care duc la destrămarea sa. El insistă asupra posibilităților popoarelor asuprite de a-și cuceri libertatea, chiar dacă toate acestea vor deveni realitate două secole mai târziu.

Aplicarea *schemei temporale* propuse de Fernand Braudel pe cronicile brâncovenești conduce la identificarea și analizarea diferitelor accepțiuni pe care le capătă timpul în vremea domniei lui Constantin Brâncoveanu, identificând astfel *un timp al publicului și privatului*, *un timp al călătoriilor, al odihnei și relaxării, al postului și al banchetelor domnești, al nunțiilor, un timp al cancelariei și al vinului*.

Viața creștină exemplară a Sfântului Brâncoveanu, așezată în slujba neamului românesc nu putea fi încununată decât de un sfârșit de excepție, de o moarte creștină exemplară, așa cum spunea și marele istoric Nicolae Iorga. Deși nu poate fi comparat Brâncoveanu cu Iisus Hristos, decât păstrând proporțiile, se poate spune ca așa cum Iisus a fost vândut de un apropiat de-al Său, tot la fel s-a întâmplat și în cazul domnitorului muntean, care a fost vândut turcilor de către rudele și sfetnicii săi apropiați. Moartea tragică a familiei Brâncovenilor a fost interpretată în diferite moduri de-a lungul istoriei. Iată, ce spune un contemporan de-al nostru: „El a fost decapitat nu numai din motive religioase, ci și politice”. În Săptămâna Patimilor din anul 1714, în urma trădării unor boieri, care spuneau că uneltește împotriva turcilor, la București a sosit o mulțime de ostași trimiși de sultanul Ahmet al III-lea, care l-au luat pe Constantin Vodă, împreună cu familia sa, ducându-l la Înalta Poartă. Luându-și rămas bun, Constantin a zis noului voievod și celor din jur următoarele cuvinte: „Dacă aceste nenorociri sunt de la Dumnezeu pentru păcatele mele, facă-se voia Lui! Dacă

sunt însă fructul răutății omenești, pentru pieirea mea, Dumnezeu să-i ierte pe dușmanii mei”⁵.

La sfârșitul secolului al XVII-lea, politicieni precum Șerban Cantacuzino și Constantin Bălăceanu au făcut prima încercare energică și transparentă de introducere a Țării Românești într-o structură vest europeană (Imperiul Habsburgic). După ei, Brâncoveanu a făcut aceeași încercare, dar mai discret. Toți trei au plătit cu viața pentru această inițiativă. Domnul Brâncoveanu, aflat în fața celui mai tragic moment, văzându-și proprii copii decapitați, a arătat că iubirea față de neam și credință este mai presus decât cea filială, atunci când mezinul Matei, la doar 12 ani, ar fi vrut să mai trăiască: „Din sângele nostru n-a mai fost nimeni să-și piardă credința. Dacă este cu puțință, să mori de o mie de ori, decât să-ți lepezi credința strămoșească pentru câțiva ani mai mulți pe pământ.” Rămâne memorabilă expresia lui Matei înaintea decapitării: „Vreau să mor creștin!”⁶

Urmare acestor modele de trăire ortodoxă și românească, la 21 iunie 1992, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, a canonizat pe marele Voievod Constantin Brâncoveanu, cu cei patru fii ai săi, dimpreună cu vistiernicul său Ianache Văcărescu, trecându-i în rândul sfinților, cu zi de prăznuire la data de 16 august.

BIBLIOGRAFIE:

Ardeleanu, Alina, *Timpul și accepțiunile lui în vremea domniei lui Constantin Brâncoveanu*, teza de doctorat, București 2010.

Stanciu, Vasile, Pr. Prof. Dr., Revista *Studia Universitatis Theologia Orthodoxă*, XL 1-2, Cluj-Napoca, 1995.

Vasile Vasile, *Prolegomena I*.

Viețile Sfinților pe august, sub îngrijirea P.C. arhim. Ioanichie Bălan, ed. a II a, editura Mănăstirea Sihăstria 2005, p. 238

⁵ *Viețile Sfinților pe august*, sub îngrijirea P.C. arhim. Ioanichie Bălan, ed. a II a, editura Mănăstirea Sihăstria 2005, p. 238

⁶ *Ibidem*, p. 239